

Dewey Onlu Sınıflandırma'nın 20. Standart Baskısının Türkçe'ye Çevirisi Üzerine Eleştiriler

Criticism on the Turkish Translation of the Dewey Decimal Classification's 20th Standart Edition

Erol Pakin^(*)

Öz

Eserin Türkçeye çevrilmesinde yer alan terimler, dil ve edebiyat alanında kullanılan yöntemler. İslam dini ile ilgili konu şeması üzerine düşünceler ve saptanan bazı eksikliklere değgin açıklamalar yapılmaktadır.

Abstract

Concerning the Turkish translation of the Dewey Decimal Classification's 20th edition, critical thoughts and some of the ascertained deficiencies about the terms used in general, the methods used in the field of language and literature and the subjects scheme of Islamic Religion are pointed out and explained.

Dewey onlu sınıflandırma'nın 15. standart baskısının Türkçe'ye çevirisinde⁽¹⁾, önsözde, verilen bilgilere göre, bu eserin basımının gerçekleşmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ile Amerikan Haber Merkezi arasında bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre, eserin Türkçe'ye çevirisi sırasında bütün masraflar ile kağıdın temini, Amerikan Haberler Merkezi tarafından sağlanmıştır. Oysa 15. baskısına göre çok daha hacimli olan dewey sisteminin 20. standart baskısının⁽²⁾, çevirisinin⁽³⁾, bu tür yardımlar almadan gerçekleştirilmesi, kaynak ayrılabilmesi, bu türden temel eserlerin Türkçe'sinin yayınlanması konusunda kütüphanecilere ve araştırmacılara umut vermiştir. Diğer başvuru eserlerinin de çevirisinin sağlanmasını diliyorum. Bu açıdan Milli

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesi

1 Melvil Dewey. **Dewey Onlu Sınıflandırma ve Relatif İndeks**. 15. standart bs. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1962. (Not: Eserin ilişki dizini yoktur.)

2 Melvil Dewey. **Dewey Decimal Classification and Relative Index**. 20th.ed. Albany, New York: Forest Press, 1989.

3 Melvil Dewey. **Dewey Onlu Sınıflama ve bağlantılı dizin. 20. basımın Türkçe çeviri ve uyarlaması**. Ankara: Milli Kütüphane Bakanlığı, 1993.

Kütüphane'nin çabalarını kutlamak gerekiyor. Fakat, yapılacak diğer çalışmaların daha iyi olmasını sağlayabileceği düşüncesiyle, bu çeviri üzerine yaptığım bazı saptamalara dikkatleri çekmek istiyorum.

Dewey onlu sınıflandırma'nın 20. standart baskısının Türkçe çeviri metnini, özgün metinle satır satır karşılaştırmayı bir makale çerçevesinde gerçekleştirmek zordur. Bu nedenle eleştirilerimi bazı başlıklar altında toplamayı uygun gördüm.

A) Çeviri Metinde Yer Alan Bazı Kavramların Karşılıkları Üzerine Görüşler:

Dewey sistemi gibi ansiklopedik nitelikteki sınıflandırma düzenlerinin çevirilerinin konu uzmanları grubu tarafından yapılması tercih edilmelidir. Özgün metinde yer alan terimlerin doğru bir biçimde çevrilmeleri ancak böyle yöntemle sağlanabilir. Bu yöntem herhangi bir nedenle uygulanamıyorsa, o zaman konunun sözlüklerinden ve temel kitaplardan azami derecede yararlanmak gerekir. Dewey sisteminin 15. standart baskının Türkçe'ye çevirisinde, önsözde, çeviri için görev almış bilim adamları ve uzmanların bir listesi yer alır. Çevirisi gerçekleştirilen kapsamı çok geniş bu eserde görülen bazı terimlerin tam yerinde kullanılmaması durumu, böyle bir danışmanlar kurulunun olmamasından kaynaklandığını bize gösteriyor. Bazı konular üzerinde fazla ayrıntıya inmeden bu duruma örnek olarak saptanan terimlere aşağıda yer verilmiştir.

a) Önce dil konusundan örneklere yer verilecektir. Dewey onlu sınıflandırma sisteminde "400" ile işaretlenen "Dil" bölümü ile dil yardımcı listesiyle ilgili şemaların çevirisini eser basılmadan önce incelemiş ve görüşlerimi Milli Kütüphane'ye bildirmiştim. Bu vesile ile konuyla önerilerimi sunmak olanağında bulmuştum. Bu önerilerin büyük bir bölümünün dikkate alındığını görmek benim için sevinç kaynağı olmuştur. Fakat dikkate alınmayan diğer önerileri de burada saptamanın yararlı olacağını sanıyorum.

405 konu numarasında yer alan gramer, morfoloji, sentaks gibi yabancı kökenli terimler yerine dilbilgisi, biçimbilim, sözdizim tercih edilebilirdi.

411'den başlayan konu numaralarında görülen "Standart Türkçe" terimlerinin kullanılışı, insanı yadırgatıyor ve tepkisini çekiyor. Burada anlatılmak istenen Türkiye Türkçesidir (1.c., s.ii) "Türk dili"ni temsil etmek üzere, Türk dilinin çeşitli lehçeleri arasından bu seçimin yapıldığı, parantez içinde bilgilendirilerek konu aydınlatılabilirdi. Bizce bu bölümün başlığı "Türk Dili" olmalıydı.

411.4 "Standart Türkçe'yi öğretim yöntemleri" ile, 418'deki "Standart Türkçe'nin kullanımı konuları" çakışmaktadır. 418'deki konu, Türkçenin öğretilmesini de kapsar. Çünkü "dil öğretimi, çeviri ve matematiksel dilbilim konularını içerir. Bu durumun Dewey sisteminin genel yapısındaki bir bilginin hatırlanmamasından kaynaklandığını sanıyorum. Dewey sisteminde biçim şemaları, her bilgi alanında uygulanabilen türü ile dil ve edebiyat alanında uygulanan türü olarak değişik şekillerde hazırlanırlar. Her bilgi alanında uygulanabilen biçim şemaları 0 ile başlayan sayılardan oluşurlar. Dil ve edebiyat alanındaki şemalarda biçimle ilgili sayılar ise doğrudan doğruya konu numaralarına eklenirler. Bu nedenle İngiliz dilinin 427 lehçeler bölümü ile 429'daki İngilizceyle ilişkili diğer dillere bağlı alt konu numaraları dışındaki bütün sayılar, diğer dillerde de kullanılırlar. 423 İngilizce ile ilgili sözlükler, 433 Almanca ile ilgili sözlüklerdir, 443 Fransızca ile ilgili sözlükler... gibi . Oysa İngiliz dilinin kapsamında yer alan numaraların dışında bazı numaraların Türk dilinde bulunduğunu görüyoruz. İşte bu numaralardan biri de 411. 4. tür ve 418'deki dil eğitimiyle çakışmıştır. Bu nedenle, herhangi bir yanlış yapmamak için, sisteme yapılan bu türden eklemelerin çıkarılması, kullanılmaması gerekiyor.

419. 9921-419, 9923' de yer alan Altay-Abakan dilleri yerine Altay-Abakan Türçesi demek daha uygun olacaktır. Çünkü Altay dili ile Altay Türçesi farklı konulardır.

Türk dili şemalarıyla ilgili görüşlerimiz aşağıda ayrı bir bölümde sunulmuştur.

b) Dil yardımcı şemasında yer alan bazı terimler üzerinde de bir değerlendirme yapılabilir. Böylece, -59'daki Reto- Rumen yerine Reto-Roman -9153'deki sogdian yerine soğutça veya Soğdak dili, -926'daki Minoan Linear A yerine Girit linear A, -93'de ek olarak Hâmî diller, -935'deki Kuşitik yerine Kuşî diler, -9451'deki Ugrik yerine Ugor dilleri kullanılmalıdır.

c) Dil konusuna bir başka konuyu eklemek üzere "300 Sosyal Bilimler"le ilgili genel başlıklar düzeyindeki bir inceleme sonucunda hazırlanan önerilere aşağıda yer verilmiştir. Makalenin bu bölümünü yazarken, İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü öğrencileri için tarafımdan hazırlanan , çevirisini Neslihan Uraz'ın, ilişki dizinini Ayhan Tuğlu'nun yaptığı, Dewey sisteminin 20. standart baskısından kısaltılarak yapılan çeviriden ⁽⁴⁾ yararlanılmıştır.

320 Siyasal Bilimler içinde bir çok yerde geçen "Yönetim" yerine "Hükümet" terimi seçilseydi konular daha iyi açıklanacaktı. 331 (labor economics) deki "Emek ekonomisi" yerine "İş ekonomisi" seçilmeliydi.

4 Melwil Dewey. **Kısaltılmış Dewey onlu sınıflandırma ve ilişki dizini**. Hazırlayanlar: Erol Pakin, Neslihan Uraz, Ayhan Tuğlu. İstanbul, 1992 (Not: Eser teksir biçiminde çoğaltılmıştır.)

331. 4'de (women workers) "Kadın işçiler" yerine "Çalışan kadınlar". 370. 19' daki (educational sociology) "Eğitim sosyoloji" yerine "Eğitim sosyolojisi". 373 ve 375 deki (curriculum) "Müfredat" yerine "Öğretim programları". 379. 2' deki (public education and the state) "Halk eğitimi ve devlet" yerine "Resmi eğitim ve devlet (halk eğitimi 374'de incelenmektedir). 388' deki (ground transportation) "Yüzey taşımacılığı" yerine "Kara taşımacılığı", 388. 1' deki (road and highways) "Yollar ve karayolları" yerine "Yol ve otopanlar" , 394.2' deki (special occasions) "Özel durumlar" "Özel günler" terimlerinin, kavramları daha iyi karşılayacağı görüşündeyim. Pek doğal olarak bütün bu terimlerin ilişki dizinindeki yansımalarını da düşünmek gerekiyor. Çevirilerde, kullanılan terimlerin seçilmesi dizini daha kullanışlı bir duruma getirecektir. Dizinin işlevini artırmak için göndermelere de yer verilmelidir. Örnek olarak; sosyal ve toplumsal kelimeleriyle başlayan kavramlar arasında yapılacak olan karşılıklı göndermeler gibi.

d) Konu sözlüklerinin yeterince kullanılmamasından kaynaklanan yanlışlara Kütüphanecilik terimlerini de katmak gerekiyor: "Call number" teriminin "çağrı numarası (önsöz, s.xxv) yerine "yer numarası" : "relative index" teriminin "bağlantılı dizin (eserin adında; önsöz, s xliii ve diğer yerlerde) "yerine" ilişki dizini"; "thesaurus" teriminin "büyük sözlükler (1.c., s.4, 014' de) yerine "kavramsal dizin veya thesaurus olarak çevrilmeleri doğru olurdu.

B) Türk dili konu şeması, ile yardımcı şemasının yapısal durumları:

a) Türk dilinin konu şeması, sistemin önerdiği iki seçenektan biri seçilerek oluşturulmuştur. Kullanılan seçenekte işaretlerin yalnızca rakamlardan oluşması kaygısı ön plandadır. Bu nedenle , özgün metinde Türk dili 494. 3'de, yani alt basamaklarda incelenirken, Türkçe çevirisinde daha üst basamakta, yani 410'da ele alınmıştır. Bunun için sistemin özgün baskısında asıl yeri 410 konu numarası olan dilbilime, Türkçe'ye çevirisinde 400 içinde yer açmak için yeni düzenlemeler gerekmiştir. Böylece 410'da, çeviri metinde Türk dili, ana konulardan biri olarak düzenlenmiştir. Fakat bu düzenlemenin bir büyük sakıncası vardır. Bu da diğer ülkelerdeki 410 işaretinin "Türk dili"nin işareti olarak kullanılmamasıdır. Böylece, bu uygulamayla, Dewey sisteminin işaretlerinin uluslararası ortak kullanımı özelliğinin zedelendiği görülüyor.

Diğer seçenekte ise Dewey sisteminin rakamlardan oluşan homojen görüntüsü bir harf eklenmesiyle bozulmaktadır. Bu uygulamalara örnek olarak Arapça için 4AO Türk dili için ise 4TO'ın kullanılması gösterilebilir. Bu tür işaretler alan konular 420 İngiliz dilinin önünde dizilmektedirler. Bu işaretlemin benzeri Dewey

sisteminin 15. standart baskısının Türkçe'ye çevirisinde T420 olarak kullanılmıştı. Böylece bu değişikliklerin temel amacı olan Türk dilinin alt basamaktaki işaretinin ana konular arasında temsil edilmesi dilbilim konularının sistemdeki işaretleri değiştirilmeden, yalnızca Türk dili için yapılan bir düzenlemeyle, gerçekleşmektedir. Fakat Milli Kütüphane bu konuda, kütüphanelerimizde uygulanmakta olan işaretlemeye çok yakın bir yöntem yerine yeni bir işaretlemeyi tercih etmiştir. En azından bu seçimin nedenini kullanıcıya açıklanması gerekirdi, diye düşünüyorum.

b) Yukarıda açıklanan 400 Dil konusundaki işaretlerin kullanılması bir seçimin sonucudur. Bu seçim eleştirilebilir. Fakat dil yardımcı şemasının çeviri metindeki biçimi yalnız bir uygulamadır. Çünkü dil şemasındaki konu numaralarıyla, dil yardımcı şemasındaki kod numaraları paralellik gösterirler. Durum şu şekilde açıklanabilir:

Dil şeması	Yardımcı şema
420 İngiliz dili	-2
430 Cermen dilleri	-3
440 Latin kökenli diller	-4
...	...
494.3 Türk dili	-943

Oysa özgün metinde 494.3'de incelenen Türk dilinin çeviri metinde 410'da yer verildiğini görmüştük. Bu durumda dil yardımcı şemasındaki Türk dilinin işareti -493 değil -1 olmalı ve alt konular da buna göre düzenlenmeliydi.

Çeviri metinde bu konuda (1. cilt. s.252) bir açıklama da vardır. Fakat bu bilgiler uygulanmamıştır. Diller yardımcı şemasının -1 Hint-Avrupa (Indo-Cerman) dilleri altındaki açıklama şöyledir: "Seçenek B: Belirli bir dile yerel vurgu ve daha kısa bir numara vermek için, örneğin Ukrayna dilini bu numarada sınıflayın ve Hint-Avrupa dillerini -91'de sınıflayın". Buradaki Ukrayna dili yerine Türk dilini koyalım. Türk dili 410'da daha kısa bir numara verilerek sınıflandırılması tercih edildiği için, Türk dilinin yardımcı şemadaki işareti de -1 olacak ve Hint-Avrupa dilleri -91'de sınıflanacaktı. Bu yanlışın mutlaka düzeltilerek duyurulması yerinde bir davranış olacaktır.

C) Türk Edebiyatı Şemasının Durumu:

Yukarıda açıklanan Türk dilinin 410 sayısı ile işaretlenmesinin benzeri olarak Türk edebiyatı da 810'da sınıflanmıştır. Diğer ülkelerde ise 810 konu numarasında Amerikan edebiyatı sınıflanmaktadır. Çeviri metinde Amerikan edebiyatına bu nedenle İngiliz edebiyatının altında, 828.3'de yer verilmiştir. Gene "Dil" konusunda değinildiği gibi bu konu 810 olarak işaretlenebilirdi. Böylece uluslararası kullanım fazla zedelenmeden uygulanmaya konulabilirdi.

D) Coğrafya Yardımcı Şeması:

a) Coğrafya yardımcı şemasındaki Türkiye ile ilgili kod numaralarının yeniden düzenlenmesi alınan yerinde bir karardır. Özgün metindeki sınıflandırma Türkiye'ye özel yedi coğrafya bölgesine göre yapılmadığı için, Türkiye'de benimsenen durumu yansıtmıyordu. Fakat bu düzenleme yapılırken bazı ayrıntıların unutulduğunu görüyoruz. Örnek olarak Hatay il Merkezi Antakya'nın şemada adı yoktur. İl adıyla, il merkezinin adının farklı olduğu diğer yerlerde olduğu gibi (İçel, Kocaeli vb.). Ayrıntılar için Hatay ilinin örnek alacak olursak, "Amik Gölü" artık kurutulmuştur. Fakat bu konuda dokümanların bulunabileceğini varsayarsak Asi Nehri, Amanos (Nur) Dağları gibi coğrafya adlarının da listeye eklenmeleri gerekirdi. Bu bölge için yapılan bölümlenmede Kırıkhan ilçesi Amik Ovası'nda yer aldığı için "Kuzey ilçeleri" ile birlikte değil, Kumlu ve Reyhanlı'nın içinde bulunduğu "Güney ilçeleri" arasında yer almalıydı.

Ayrıca bütün bölgelerin metinde Eskiçağ'daki kod numaraları da verilmiştir. Türkçe çevirisinde bu numaralara yer verilmemesi eksiklik yaratmıştır.

b) Coğrafya yardımcı tablosuyla ilgili olarak önemli bir konuya burada değinmekte yarar görülmektedir. Dewey sisteminin orjinal baskılarında Kürdistan konusundaki kapsamlı eserlerin Güneydoğu Anadolu bölgesinde sınıflandırılmasıyla ilgili yöneltmeler vardır. Böyle bir ülke bulunmadığına göre sorun, ırka özel sosyal kimliğin numaralandırılmasıdır. Bu nedenle coğrafya yardımcı şemasından bu yöneltmenin kaldırılması için başvuru yapılması gerekmektedir. Irk şemasında Kürtlerle ilgili kod numarası bulunmaktadır.

Benzeri bir durum Ermenistan için de geçerlidir. İngilizce metinde Ermenistan konusundaki kapsamlı eserlerin Kuzeydoğu Anadolu'da sınıflandırılması için bir yöneltme şemada yer almaktadır. Ermenistan adında bir ülke bulunduğuna göre bu konudaki eserlerin de bu ülkede sınıflandırılması mantık gereğidir. Bu notun düzeltilmesi için de l.c., xxiv sayfasında adresi belirtilen Büroya gerekli başvuru mutlaka yapılmalıdır.

E) Din Konu Şeması:

Dewey sisteminin 20. standart baskısında İslâm diniyle ilgili konular bir şemada düzenleniyor. Bu şema üzerinde eleştirilerde bulunulabilir. Fakat konular bu şema ile artık kod numaralarına da kavuşmuşlardır. Daha iyi bir şema şüphesiz hazırlanabilirdi. 20.

standart baskının çevirisinin önsözünden bu konuda bir başka listenin daha uygulanmaya konulacağını öğreniyoruz. Hazırlanan bu İslâm dini şemasını incelemek olanağı bulmuştum. Yapılan çalışmanın temeli 15. standart baskısında yer alan bu şema hazırlanırken gerek Türkiye, gerekse çeşitli ülkelerdeki kişi ve kurumların düşünceleri alınmıştı. Bu nedenle şemanın sağlam bir temeli vardı. Bizce, gereksinim duyuluyorsa yeni konulara bu metin üzerinde ayrıntılı işaretler vermek daha akla uygundur. Aksi durumda üç ayrı şema ile yapılacak sınıflandırmaların kütüphanelerde doğuracağı karışıklıkları gidermek çok zor olacaktır. 15. standart baskının Türkçe çevirisini esas alırsak, "İslâm uygarlık tarihi" ile "İslâm dini tarihi"nin işaretleri yeniden düzenlenmek gerekiyor. Çünkü Dewey sisteminin işaretleme düzenine göre İslâm dini tarihi 297.9 değil 297.09'dur.

Dewey sisteminin 20. standart baskısında, Fıkıh konusu, Hukuk konusunun içinde 340.59'da incelenmektedir. Bu baskının Türkçe'ye çevirisinde Fıkıh konusunu İslâm dini şemasına almak için 340.59 iptal edilmiş ve 297.5'deki İslâm ahlâkına eklenmiştir. Fakat 297.5'de Fıkıh ile ilgili herhangi bir açıklama da yapılmamıştır. İlişki dizininde ise Fıkıh için iptal edilen 340.59 konu numarası verilmiştir. Bütün bu karışıklıkların giderilmesi gerekiyor. Fakat bu şartlarda İslâm ahlâkı ve fıkıh konuları işaretlenirken bazı sıkıntılar olacaktır. Çünkü farklı iki konu birarada sınıflanacaktır. Bu nedenle hiç olmazsa 297.51-297.55 İslâm ahlâkına, 297.56-297.59 ise Fıkıh'a ayrılıysaydı uygulamalarda açıklık sağlanabilirdi.

F) Diğer Konular:

a) Dewey sisteminin 20. standart baskısının Türkçe çevirisinin 1.c., xix. sayfasındaki 780 Müzik konusundaki değişikliklerin bir tablosunun 496-514'üncü sayfalarında verildiği belirtiliyor. Fakat bu bölüm metinde yer almamıştır. (bu cilt zaten 296 sayfadır. Orjinal metindeki sayfa numaraları verilmiştir.) Orjinal metinde bulunan ve baskılar arasında yapılan işaret değişikliklerini gösteren bir tablo da çeviri metinde yoktur. Bu çok önemli bir eksikliklerdir.

b) Çeviride 1.c., xlviii. sayfadaki "kitap numaraları" bölümünde roman/hikayeler İngilizce'deki yazılış biçimine sadık kalınarak "fiction"ın karşılığı olarak F harfiyle gösterilmiştir. Eser Türkçe'ye çevrildiğine göre bu işaret R (roman) olabilirdi.

c) Çeviri metinde 1.c., xlv. sayfasındaki "Numaraların dizilişi" bölümünde gösterilen "Genç yetişkinler" in altındaki konular alfabetik olarak sıralanmamıştır. Çeviri çok çok otomatik yapılmış, İngilizce metindeki alfabetik sıralama atlanmıştır.

d) Türkçe çeviri metindeki 1.c., xlii. sayfalardaki örnekte, son satırdaki sayının sonundaki 3 rakamı fazladır. Verilen örneklerin doğruluğuna özellikle dikkat etmek gereklidir.

e) Çeviri cümleler emir biçiminde değil, rica biçiminde kurulabilirdi. "Sınıflayın" yerine sınıflayınız" gibi.

Sonuç

Böyle uzun bir değerlendirmeyi, ortaya çıkarılmış 4 ciltlik büyük bir kitaba ve onu ortaya çıkaranlara duyduğum saygıdan yaptığımı söylemek isterim. Önerilerimin ciddiye alınacağından kuşku duymuyorum. Bir işin gittikçe daha iyi yapılabilmesi toplumun ilerlemesine katkıdır. Elimizdeki metin, kendisinden önceki 15. baskının çevirisinden daha kapsamlı ve çağdaştır. Milli Kütüphaneyi ve yöneticisi Altınay Sernikli'yi kutlarım. 10-15 yıl sonra yeni bir Dewey Onlu Sınıflandırma Sistemi çevirisinde, burada dile getirilen yanlışların düzeltileceğini, eksikliklerin tamamlanacağını ümit ediyorum.